

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Gagyhy Dénes

Cím:

Zempléni Árpád

Forrás:

Budapesti Hírlap

Bp

(Helv)

1919. X. 17

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Ol)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Zempléni Árpád

Idő

"1919"

Személy

Budapest tövörös házinyomdája 1919.

Zempléni Árpád.

Írta: Gaghy Dénes.

Egyre halottat bucsuztatunk, mintha az élők már nem érdekelnének, vagy nem volna érdemes rájuk szót vesztegetni. Mintha szimbólum gyanánt meredne elénk sötéten a sir árka, melybe annyi derék magyart, hajthatatlan öserőt, istentől áldott elmét szórt a gonosz idők szörnyű vihara: nem merünk, tán nem is tudunk még a mának örülni, inkább a tegnap rémségein, bukott nemzetünk sorsán, nagy fiainak hunvásán kesergünk.

Eltemették szegény Zempléni Árpádot. Immár, rövid idő alatt, ő a második, a ki eltávozott abból a bizalmas írói körből, mely az Erzsébethid-kávéház széles asztalánál ütött tanyát, hányva-vetve az irodalom kérdéseit s fásult rezignációval nézve az elhatalmasodott új irodalom tobzódását, a nemzet lelketől való tökéletes elszakadottságát. Árkosi Ferenczi Kálmán kezdte a sort, ő folytatta, Vaj' ki következik utána?

Afféle letűnt nagyságnak, magyaroskodó Arany- és Vajda-utánzónak tartották az irodalmi népszerűség verőfényében sütkérező hangadók. Cirkornvásznak, erőltetettnek, keresettnek mondották páratlanul szép magyar stílusát, ötletes, eredeti formáit idegenből vettnék, szelíd fantáziáját szegényesnek, szárnyaszegettnék. Még kiadót sem kapott, a *Turáni dalok*-at maga költségén bocsátotta közre. Neki, a pénznélküli hivatalnoknak kellett kinyomtatnia az utolsó évtizedek költészetének egyik legértékesebb gyűjteményét. A kiadónál megértésre és méltánylásra nem talált. Erzésvilága messze esett a léha irodalmi szószátyárok fertőzött és fertőző félpornográfijától, mely a lelkeket s a közhangulatot az elkövetkezett irtózatosságra tudatosan, gonoszul előkészítette.

A kilencvenes évek végén lábrakapott költői dekadencia, a mely idegen talajba, idegen érzésekbe, idegen törekvésekbe és célokba bocsátotta gyökerét, ezek táplálták és irányították — arra birták Zempléni, hogy ő is más területre, nem idegen, hanem rokon területre meneküljön tárgyért, eszméért, hangulatért. Így jutott az ugor ösköltészet vogul mondáihoz. A nemzeti érzés profánizálása, a magyar faji sajátosságok gunvolása, a faji értékek cinikus becsmérelése, a magyar társadalmi élet tervszerű hamisítása: őt valósággal elüldözték abból az eszmekörből, melyben a divatos írók mozogtak, nem akart, nem tudott velük közösséget vállalni. Mondta is: igazuk lehet a pelyhesállu irodalmároknak, hogy ő megöregedett, noha erősnek érzi magát, mert nem képes megérteni azt a hihetetlen zagyaságot, a mit ezek modern magyar irodalomnak neveznek.

Érdekes, hogy Zempléni Vajda János iskolájához sorozták. Pedig ő csak ifjusága első éveiben, lírája kibontakozása idején tartozott köréhez, utóbb, kivált mikor az epikára adta magát, teljesen elvált tőle. Más volt a lelkülete, más a temperamentuma: hiányzott belőle Vajda szertelensége, dacos embergyűlölete — az ártani nem tudó, jószívű bohém honnan vette volna amannak zordonságát és szeretetlenségét? Bár életében mindig Petőfit tartotta a költészet zenitének, hozzá vonzódott leginkább s vele való szellemi kapcsolatát örökösen vitatta, sokkal közelebb áll Aranyhoz. Egész lénye: csendes, szelíd természete, szemlélődő, emberi gvarlóságok fölött szemhunyó és bünbocsátó egvénisége Arany rokonának mutatja. Talán tudattalan nála *Toldi* irójának hatása, de kétségtelen. Kivált, ha Arany epikájának a hun mondákból merített részére gondolunk: nyelvének ódon zamata, melvet a szalontai talaj szült beléje, a népköltészet és a középkori elbeszélők fejlesztettek művészivé; alakjainak s az eseményeknek

illuziót keltő, korhú rajza megismétlődnek Zempléni költői elbeszéléseiben és hősein, ha más színezéssel és eltérőbb árnyékolással is. A különbség az, hogy egyik zempléni, a másik alföldi magyar.

Legutolsó munkája, *Vasfő és Ime* olyan erővel idézi vissza az ugor ősidők hangulatát, hogy naivságával, a népmese eszközeinek virtuóz alkalmazásával szinte csalódásba ringatja az olvasót.

Hogy a nagy nyilvánosság előtt tülekedő irodalmi forgalomból kiszorították, biz ez bántotta. Igaz, hogy nem vette lelkére tulságosan, mert sem meleg kedélyét, sem józan humorát nem homályosította el. Még az sem kedvetlenítette, hogy állandónak vélte ezt a mellözöttséget, melynek megszüntetésére nem hitt időben és nem remélt eszközt.

Mikor a világháború kitört, fellobogott benne is a magyar virtus. Találkozván, én tisztli egyenruhában voltam, szinte irigykedve nézett rám. Mondta is: ha nem volna szivbaja, bár meghaladta a köteles kort, mégis katonának állna önként. A harctérről irogattam, ő is pontosan felelt és oroszországi előnyomásunknak úgy örvendett és oly sokat remélt tőle, mint kevés magyar.

Mikor utoljára hazakerültem, nyütt és szomorú volt az arca. Szomorú hírt közölt: Ferenczi Kálmán halála hírért. Szerette, mint embert s mint írórt nagybecsülte. A legkülönb magyar nép-próza-írók közé sorozta, kivált székelyes, szűz nyelvét, humoros, népies alakjainak keresetlen beszédét dicsérte. Általában sehogysem bírt megbékélni a modern irodalom nyelvével. Szinte fizikai fájdalom tükrözött arcán, ha kezébe vette valamelyik folyóiratot s benne vaskosabb barbárságokra bukkant.

— Magyar szó, magyar szó, de nem magyar nyelv, — boszankodott hangosan.

Egyébről is panaszkodott: a szívével egyre több

a baj. Nem tud gyorsan járni, pedig néha kellene. Ha megindul, fullad és fájdalmat érez. De felejtette betegségét s feledett minden földi szenvedést, ha valamelyik budai kis korezmában vigra hangolódott a kedv s folyni kezdett közöttünk a szó. Ötletes volt, szellemes a beszéde, néha csipős is, de sohasem bántó. Témáit, terveit mesélte, mert mindig teie volt tervvel, azonban keveset valósított meg. És belemélyedt egy-egy új könyv elemzésébe. Megállapodott kritikái szempontjai voltak, melyektől elteríteni nem lehetett, bár korántsem volt követelő s az általa hirdetett igazságot mindig szubjektívnek vallotta, mint a maga külön nézetét. Nem is igyekezett senkire ráerőszakolni. Ilyenkor legszívesebben idegen költőkről beszélt: franciákról, olaszokról. Sokat fordított mindkét irodalomból. Különösen Carducci-t kedvelte s állandóan fordított műveiből. A franciákkal azonban felhagyott, kedvét szegte további munkára Binder Jenőnek a Philologiai Közlöny-be írt bírálata, a mely az általa készített antológia több sebezhető helyét feltárta. Sértődötten bár, de levonva a nem teljesen kedvező ítélet minden konzekvensciáját s műfordítói tevényt hosszú ideig pihentette.

Az októberi forradalom óta nem találkoztam vele. Letörte a világ kerekének új fordulása, a legújabb pedig elgázolta.

Nem tudom: ő járt-e jobban, a ki elintézte minden ügyét a földi élettel, vagy mi, a kiknek vállátja még kifizetetlen?